

PHẬT GIÁO VỚI BẢO VỆ MÔI TRƯỜNG VÀ ỨNG PHÓ VỚI BIẾN ĐỔI KHÍ HẬU Ở VIỆT NAM HIỆN NAY

Tóm tắt: Trong những năm qua, cùng với sự phát triển của kinh tế - xã hội, đời sống người dân được cải thiện, nhu cầu sinh hoạt, tiêu thụ gia tăng, nhưng cũng kéo theo hệ lụy là sự ô nhiễm môi trường tại Việt Nam ngày càng tăng. Hiện nay, tình trạng ô nhiễm đã trở nên trầm trọng, đe dọa trực tiếp đến đời sống con người nói riêng và sự phát triển bền vững của xã hội nói chung. Là một quốc gia đa dạng về tôn giáo với số lượng tín đồ tôn giáo chiếm khoảng 27% dân số, tín đồ các tôn giáo ở Việt Nam nói chung, đặc biệt tín đồ Phật giáo nói riêng là một lực lượng không nhỏ góp phần vào việc bảo vệ môi trường và ứng phó với biến đổi khí hậu. Trong bài viết này chúng tôi tập trung nghiên cứu trường hợp Phật giáo ở Việt Nam từ những quan điểm liên quan đến môi trường cho đến việc tuyên truyền, tác động làm thay đổi nhận thức và hành vi bảo vệ môi trường và ứng phó với biến đổi khí hậu của tín đồ Phật giáo.

Từ khóa: Tôn giáo; Phật giáo; bảo vệ môi trường; ứng phó với biến đổi khí hậu.

Dẫn nhập

Trong những năm qua, cùng với sự phát triển của kinh tế - xã hội, đời sống người dân được cải thiện, nhu cầu sinh hoạt, tiêu thụ gia tăng, nhưng cũng kéo theo hệ lụy là sự ô nhiễm môi trường tại Việt Nam ngày càng tăng. Hiện nay tình trạng ô nhiễm đã trở nên trầm trọng, đe dọa trực tiếp đến đời sống con người nói riêng và sự phát triển bền vững của xã hội nói chung.

* Viện Nghiên cứu Tôn giáo, Viện Hàn lâm Khoa học xã hội Việt Nam.
Ngày nhận bài: 04/12/2019; Ngày biên tập: 12/12/2019; Duyệt đăng: 16/12/2019.

Theo Bộ Tài nguyên và Môi trường, hiện cả nước có 615 cụm công nghiệp, nhưng chỉ khoảng 5% có hệ thống xử lý nước thải tập trung, gần 300 khu công nghiệp với lưu lượng xả thải trên 2 triệu m³/ngày nhưng có tới 70% lượng nước thải chưa được xử lý triệt để, 23% doanh nghiệp FDI xả thải vượt quy chuẩn cho phép từ 5-12%. Theo thống kê, mỗi năm cả nước có khoảng 9.000 người tử vong và trên 200.000 trường hợp được phát hiện ung thư do sử dụng nguồn nước ô nhiễm.

Cùng với rác thải, nước thải, vấn đề khí thải cũng rất nghiêm trọng. Đầu tháng 3/2019, Trung tâm phát triển Sáng tạo xanh (Green ID) thuộc Liên hiệp các hội Khoa học kỹ thuật Việt Nam công bố báo cáo của tổ chức Hòa bình xanh “Về hiện trạng chất lượng không khí toàn cầu năm 2018”. Theo báo cáo này, Hà Nội đứng thứ hai, thành phố Hồ Chí Minh đứng thứ 15 về mức độ ô nhiễm không khí ở khu vực Đông Nam Á. Theo ước tính của trường Đại học Fulbright, thiệt hại kinh tế ở Việt Nam do ô nhiễm không khí (2013) khoảng 5-7% GDP và gây chết sớm cho hàng chục ngàn người. Tại Hội nghị Lagos (Thụy Sĩ) năm 2016, Việt Nam đứng thứ 10 về ô nhiễm không khí. Theo Cục kiểm soát ô nhiễm thuộc Tổng cục Môi trường, Việt Nam có khoảng 43 triệu xe máy và hơn 2 triệu ô tô lưu hành, chủ yếu sử dụng nhiên liệu hóa thạch như diesel, xăng, đang là nguồn phát thải lớn khói bụi, khí độc vào không khí. Nghiên cứu của WHO, ô nhiễm không khí ngoài trời được coi là nguyên nhân đứng thứ tư gây ra những cái chết yểu trên thế giới và ước tính thiệt hại đến 225 tỉ USD hàng năm. Việc các công trình xây dựng, xe chuyên chở vật liệu, khai thác than, khoáng sản, các nhà máy nhiệt điện, xi măng, hóa chất... không chấp hành quy định xử lý môi trường cũng làm ô nhiễm không khí không nhỏ¹.

Việt Nam cũng là một trong 5 nước trên thế giới phải chịu tác động nặng nề nhất của tình trạng biến đổi khí hậu. Do vị trí địa lý, Việt Nam vốn là quốc gia chịu nhiều rủi ro thiên tai nay do nhiệt độ tăng, hạn hán và lũ lụt ngày càng trầm trọng, mực nước biển dâng cộng với việc khai thác quá nhiều tại các vùng đầu nguồn nước dẫn

đến độ nhiễm mặn ngày càng tăng tại các vùng ven biển đang trực tiếp đe dọa tới an ninh lương thực, sinh kế và cuộc sống của rất nhiều người dân Việt Nam. Theo các kịch bản biến đổi khí hậu của Việt Nam, vào cuối thế kỷ 21, sẽ có khoảng 40% diện tích đồng bằng sông Cửu Long, 11% diện tích vùng đồng bằng sông Hồng và 3% diện tích các địa phương khác thuộc khu vực ven biển sẽ bị ngập nước. Khi đó sẽ có khoảng 10-12% dân số Việt Nam bị ảnh hưởng trực tiếp, với tổn thất khoảng 10% GDP². Như vậy, vấn đề môi trường và biến đổi khí hậu đã trở thành một vấn đề nóng, ảnh hưởng trực tiếp đến cuộc sống của người dân, do đó việc giải quyết vấn đề môi trường và ứng phó với biến đổi khí hậu cần sự chung tay của từng người dân trên địa bàn.

Việt Nam là quốc gia đa dạng về tôn giáo, tín ngưỡng. Các tôn giáo đều cùng hướng đến giáo dục luân lý, đạo đức; tôn trọng và bảo vệ sự sống; gần gũi, bảo vệ môi trường tự nhiên... Nền tảng giáo lý này chính là cơ sở về nhận thức và hành vi bảo vệ môi trường và ứng phó với biến đổi khí hậu của tín đồ tôn giáo. Trên thực tế, những năm gần đây, đồng bào là tín đồ các tôn giáo đã có những đóng góp thiết thực trong việc bảo vệ môi trường và ứng phó với biến đổi khí hậu. Tín đồ các tôn giáo là nguồn lực đáng kể trong việc thực hiện công tác bảo vệ môi trường và ứng phó với biến đổi khí hậu.

Phật giáo với lịch sử khoảng 2.000 năm du nhập và đồng hành, gắn bó cùng dân tộc tại Việt Nam, đến nay đã trở thành một tôn giáo lớn nhất với gần 15 triệu tín đồ trong đó có khoảng 55.000 tăng, ni sinh hoạt tại khoảng 18.000 cơ sở thờ tự trên cả nước. Trên thực tế, hiện nay Phật giáo đã và đang góp phần thiết thực vào việc tuyên truyền làm thay đổi nhận thức và hành vi của tín đồ Phật giáo nói riêng và người dân Việt Nam nói chung trong việc bảo vệ môi trường và ứng phó với biến đổi khí hậu.

1. Quan điểm của Phật giáo liên quan đến môi trường

Trong *Lý thuyết Duyên khởi* của Phật giáo, môi trường tự nhiên là một trong những yếu tố bất khả phân ly đối với sự sống. Giữa

môi trường và sự sống của con người luôn có mối quan hệ khăng khít bền chặt, không thể tách rời, theo đó mọi sự vật đều giới hạn, tương đối, và phụ thuộc lẫn nhau. Nguyên tắc của *Lý thuyết Duyên khởi* gồm:

Cái này có thì cái kia có

Cái này sinh thì cái kia sinh

Cái này không có thì cái kia không có

Cái này diệt thì cái kia diệt

Thích Nhất Hạnh cho rằng, các quan điểm về môi trường luôn phản ánh lời dạy của Đức Phật về tính phụ thuộc lẫn nhau. Nếu con người chỉ quan tâm đến lợi ích của bản thân, anh ta sẽ không thể tồn tại. Sự tồn tại và tăng trưởng của con người cũng phụ thuộc vào những loài sinh vật khác. Vì vậy, cần phải tôn trọng những giống loài đó. Mặc dù con người có thể được tách khỏi những loài động vật khác, nhưng sự phụ thuộc lẫn nhau giữa con người, sinh vật và các lực lượng khác là cần thiết cho sự tồn tại và phát triển của chúng ta³.

Theo Phật giáo, mỗi cá thể chúng sinh đều có Phật tính (tức là tính giác), đều có khả năng thành Phật trong tương lai nên có đặc tính bình đẳng. Do đó, Phật tử không những không được sát hại chúng sinh mà còn phải tôn trọng và bảo vệ chúng sinh.

Phật giáo chủ trương thực hiện giới luật không sát sinh. Giới không được sát sinh trong Phật giáo chính là cơ sở cho việc bảo vệ sự sống của muôn loài vạn vật. Không chỉ có con người, động vật, mà ngay đến cỏ cây hoa lá, dù không phải là chúng hữu tình, không có tình cảm khổ vui, Đức Phật cũng dạy hàng đệ tử của Ngài phải biết yêu thương và bảo vệ. *Kinh Từ Bi* của Phật giáo thể hiện rất rõ quan điểm này của Phật giáo: “Nguyện cho mọi người và mọi loài được sống trong an toàn và hạnh phúc, tâm tư hiền hậu và thanh thoi.

Nguyện cho tất cả các loài sinh vật trên Trái Đất đều được sống an lành, những loài yếu, những loài mạnh, những loài cao, những loài thấp, những loài lớn, những loài nhỏ, những loài ta có

thể nhìn thấy, những loài ta không thể nhìn thấy, những loài ở gần, những loài ở xa, những loài đã sinh và những loài sắp sinh.

Nguyên cho đừng loài nào sát hại loài nào, đừng ai coi nhẹ tính mạng của ai, đừng ai vì giận hờn hoặc ác tâm mà mong cho ai bị đau khổ và khốn đốn.

Như một bà mẹ đang đem thân mạng mình che chở cho đứa con duy nhất, chúng ta hãy đem lòng từ bi mà đối xử với tất cả mọi loài.

Ta hãy đem lòng từ bi không giới hạn của ta mà bao trùm cả thế gian và muôn loài, từ trên xuống dưới, từ trái sang phải, lòng từ bi không bị bất cứ gì làm ngăn cách, tâm ta không còn vương vấn một chút hờn oán hoặc căm thù. Bất cứ lúc nào, khi đi, khi đứng, khi ngồi, khi nằm, miễn là còn thức, ta nguyện duy trì trong ta chánh niệm từ bi. nếp sống từ bi là nếp sống cao đẹp nhất”⁴.

Những năm gần đây, Giáo hội Phật giáo Việt Nam đã có những hoạt động rất thiết thực trong việc thay đổi nhận thức, hành vi của tín đồ Phật giáo đối với môi trường và ứng phó với biến đổi khí hậu theo quan điểm của Phật giáo, thường xuyên tổ chức các hoạt động tuyên truyền về bảo vệ môi trường với tinh thần “phải chuyển hết cho mọi người bức thông điệp Lý Duyên khởi của đạo Phật, để mọi người thấy được mối liên hệ gắn bó không thể tách rời giữa chúng ta và môi trường”⁵, đồng thời Giáo hội Phật giáo Việt Nam cũng khuyến khích người dân nói chung và Phật tử nói riêng sống gần gũi với thiên nhiên theo gương Đức Phật.

Ngày 02/12/2015, kết hợp với Ủy ban Trung ương Mặt trận Tổ quốc Việt Nam và Bộ Tài Nguyên và Môi trường trong chương trình *Phát huy vai trò các tôn giáo tham gia bảo vệ môi trường và ứng phó với biến đổi khí hậu*, Phật giáo là một trong 14 tôn giáo tại Việt Nam đã tham gia ký kết Chương trình phối hợp phát huy vai trò các tôn giáo tham gia bảo vệ môi trường và ứng phó với biến đổi khí hậu (Giai đoạn 2015 - 2020) với 5 nội dung và 7 mục tiêu, giải pháp. Thực hiện chương trình đã ký kết, Giáo hội Phật giáo Việt Nam đã ban hành Thông điệp về bảo vệ môi trường và ứng

phó với biến đổi khí hậu: “... Đức Phật, bậc Đạo sư đại giác ngộ đã đem đến cho nhân loại thông điệp về hòa bình, sự hòa hợp, an lạc tâm hồn giữa con người, vũ trụ xung quanh chúng ta, môi trường tự nhiên và môi trường xã hội. *Lý Duyên khởi* của Phật giáo khẳng định mối tương quan giữa các hiện tượng tự nhiên, nhân sinh và vũ trụ... Ý thức được điều này, con người sẽ cẩn trọng trong hành động của mình khi tác động đến thiên nhiên... Chúng tôi kêu gọi mỗi người bằng hành động thiết thực, cam kết bảo vệ môi trường bền vững, đó cũng là sự bảo vệ chính mình. Hãy cùng nhau làm cho môi trường xung quanh chúng ta xanh hơn, sạch hơn, đẹp hơn...”⁶.

Trong *Tuyên bố Hà Nam 2019* nhân dịp Đại lễ Vesak Liên Hợp Quốc lần thứ 16, ngày 12-14/5/2019 tại Trung tâm Hội nghị Quốc tế chùa Tam Chúc, Hà Nam, Việt Nam ghi rõ:

- 1) Tạo sức sống về sự hội nhập của ba trụ cột Phật giáo về phát triển gồm có bảo vệ môi trường, phát triển kinh tế và công bằng xã hội.
- 2) Truyền bá câu chuyện cuộc đời Đức Phật với tư cách là người dành phần lớn cuộc đời mình sống hài hòa với thiên nhiên như nhu cầu không thể thiếu, hơn là sự gắn kết với thiên nhiên để tận dụng vì lòng tham, từ đó, đề cao việc bảo vệ thiên nhiên và hạn chế việc khai thác một cách vô ý thức các nguồn tài nguyên thiên nhiên.
- 3) Vận dụng tinh thần Phật giáo, nhấn mạnh đạo Lý Duyên khởi - vạn vật nương tựa lẫn nhau sinh tồn để đảm bảo cân bằng hệ sinh thái tự nhiên và sự hòa hợp giữa con người với thế giới tự nhiên.
- 4) Khuyến khích việc chuyển đổi năng lượng, thay thế những năng lượng phát thải lớn gây ô nhiễm hoặc làm cạn kiệt tài nguyên thiên nhiên bằng những năng lượng sạch và an toàn.
- 5) Hợp tác với các nhà doanh nghiệp để phát triển nguồn thực phẩm thay thế an toàn mà không lệ thuộc vào chất đạm động vật.
- 6) Cổ súy sự hội nhập của trí tuệ và từ bi trong việc chăm sóc môi trường, phát triển sức mạnh tổng hợp giữa các cá nhân, trường học và cộng đồng⁷.

Với nền tảng quan điểm của Phật giáo về bảo vệ môi trường và ứng phó với biến đổi khí hậu, Giáo hội Phật giáo Việt Nam đã có nhiều hành động thiết thực trong công tác bảo vệ môi trường và ứng phó với biến đổi khí hậu tại Việt Nam.

2. Phật giáo trong vai trò thay đổi nhận thức của tín đồ đối với bảo vệ môi trường và ứng phó với biến đổi khí hậu

Khi nói tới tác động của Phật giáo tới nhận thức về bảo vệ môi trường và ứng phó với biến đổi khí hậu của tín đồ nói riêng và người dân nói chung chính là việc Phật giáo truyền dạy những quan điểm, những giá trị về đạo đức liên quan đến vấn đề này. Như trên đã trình bày, Phật giáo quan niệm môi trường là một chính thể thống nhất giữa con người và thiên nhiên. Trong đó nhân tố con người là điểm mấu chốt cân bằng mọi thứ, đồng thời cũng là tâm điểm có thể gây hủy hoại môi sinh. Do đó, bảo vệ môi trường phải đi từ điều chỉnh nội tâm con người bằng Phật pháp để họ tránh được việc xâm hại môi trường, gây mất cân bằng sinh thái do vô minh, do vi phạm các giới luật. Thay đổi môi trường phải bắt nguồn từ thay đổi con người. Cơ sở của Phật giáo nhìn nhận về môi trường là nhân mạnh tới yếu tố đạo đức sinh thái. Những phẩm chất như trí tuệ, từ bi, lòng bao dung, tôn trọng sự khác biệt sẽ thúc đẩy tín đồ Phật giáo quan tâm tới môi trường.

Giáo hội Phật giáo Việt Nam đã có nhiều hình thức tuyên truyền, vận động chức sắc, chức việc, tín đồ Phật giáo tham gia bảo vệ môi trường và ứng phó với biến đổi khí hậu, như:

Giáo hội có văn bản hướng dẫn tăng ni trụ trì các cơ sở thờ tự, nhất là các di tích lịch sử, văn hóa thực hiện việc tổ chức lễ hội văn minh, tiết kiệm, không phô trương hình thức; hướng dẫn Phật tử không đốt vàng mã tại các cơ sở thờ tự Phật giáo; giữ gìn nét đẹp văn hóa truyền thống, thuần phong mỹ tục trong các lễ hội; lan tỏa giá trị từ bi, lòng bao dung, tôn trọng sự khác biệt của các cộng đồng tín ngưỡng, tôn giáo. Gần đây, Hội đồng Trị sự Giáo hội Phật giáo Việt Nam đã có công văn số 248/CV-HĐTS gửi Ban Trị sự Giáo hội Phật giáo các tỉnh, thành phố về việc hưởng ứng lời kêu

gọi của Thủ tướng Chính phủ và phong trào của Bộ Tài nguyên và Môi trường về “chống rác thải nhựa”. Trong công văn này, Hội đồng Trị sự Giáo hội Phật giáo Việt Nam nhấn mạnh việc loại bỏ ô nhiễm do rác thải nhựa gây ra. Giảm thiểu ô nhiễm môi trường và bảo vệ sức khỏe con người bằng việc sử dụng cốc thủy tinh, cốc sứ hoặc bình thủy tinh khi hội họp, tiếp khách. Không sử dụng chất liệu nhựa trong các lễ hội “Hoa đăng”, tránh gây ô nhiễm, hủy hoại môi trường nước. Hãy thay đổi hành vi, thói quen sử dụng túi ni lông, sản phẩm nhựa khó phân hủy, sử dụng một lần ngay hôm nay và ngay bây giờ vì một Việt Nam xanh, vì Trái Đất xanh.

Giáo hội Phật giáo Việt Nam đã lồng ghép phổ biến về chủ trương của Đảng, chính sách pháp luật của Nhà nước về bảo vệ môi trường, ứng phó với biến đổi khí hậu trong các trường hạ, khóa tu của Phật tử, các buổi học chính khóa và chương trình sinh hoạt ngoại khóa của tăng ni sinh tại các trường đào tạo Phật học.

Trong các buổi hoằng pháp tại các cơ sở thờ tự của Phật giáo, kiến thức về bảo vệ môi trường cũng được các tăng, ni lồng ghép trong những bài giảng về đức tin và giáo lý Phật giáo trong thời gian gần đây với tần suất tương đối cao.

Trong một cuộc khảo sát đối với 396 tín đồ Phật giáo trên địa bàn 5 tỉnh Tây Nguyên của Viện Nghiên cứu Tôn giáo thực hiện năm 2014, có 363 người được hỏi trả lời là có nghe giảng về môi trường trong các buổi giảng pháp, chiếm 91,7% số người được trả lời. Số người trả lời “không được nghe” là 33 người, chiếm 8,3% số người được trả lời⁸.

3. Phật giáo: lực lượng trực tiếp tham gia vào các hoạt động bảo vệ môi trường và ứng phó với biến đổi khí hậu

Trong những năm qua, tín đồ Phật giáo Việt Nam đã có những hành động thiết thực, trực tiếp tham gia bảo vệ môi trường và ứng phó với biến đổi khí hậu tại Việt Nam. Điển hình như chùa Pháp Vân ở Hà Nội đã có những đóng góp đáng kể như: “Trên phương diện góp phần bảo vệ môi trường tự nhiên, chùa Pháp Vân đã tổ

chức nhiều hoạt động thiết thực như: Thành lập Ban Điều hành Pháp Vân Xanh với 20 thành viên nòng cốt và 4 thành viên cố vấn là các giáo sư, chuyên gia hoạt động vì cộng đồng; Thành lập Câu lạc bộ Môi trường xanh với sự tham gia của đoàn viên thanh niên, sinh viên đến từ các trường Đại học trên địa bàn thành phố Hà Nội; Phát động chương trình “Triệu chữ ký, triệu hành động vì môi trường”; tổ chức Tọa đàm “Tôn giáo với cuộc sống an lành và môi trường tươi đẹp”... tổ chức các cuộc ra quân bảo vệ môi trường tại khu dân cư phường Hoàng Liệt với tiêu chí Xanh - Sạch - Đẹp từ nhà ra phố, góp phần nâng cao chất lượng cuộc sống của người dân. Đặc biệt, tháng 11 năm 2016, chùa Pháp Vân tổ chức lễ phát động “Chung tay bảo vệ môi trường, ứng phó với biến đổi khí hậu”, chủ đề “Từ tế với môi trường” thông qua hoạt động vệ sinh môi trường khu vực hồ Linh Đàm, phường Hoàng Liệt, quận Hoàng Mai, Hà Nội. Đây là hoạt động thuộc Chiến dịch Xanh - Sạch thứ 2 trong kế hoạch chùa Pháp Vân xây dựng mô hình điểm Phật giáo phía Bắc về bảo vệ môi trường và ứng phó với biến đổi khí hậu. Đồng thời hoạt động nằm trong chuỗi sự kiện “Nhảy, vì sự tử tế”, với sự tham dự của Phó Thủ tướng Chính phủ Vũ Đức Đam và 500 bạn đoàn viên, thanh niên, sinh viên đến từ các trường đại học trên địa bàn thành phố Hà Nội cùng tham gia dọn vệ sinh, san lấp hàng trăm m³ đất, thu dọn cành cây, rác thải để trồng hoa, cây xanh ven mặt phía Đông hồ Linh Đàm”⁹.

Hưởng ứng chương trình các tôn giáo tham gia, phối hợp bảo vệ môi trường và ứng phó với biến đổi khí hậu, các chùa tại Quảng Bình đã phối hợp chặt chẽ với khu dân cư huy động nhân dân tổ chức có hiệu quả *Lễ hưởng ứng Ngày môi trường thế giới; Tuần lễ biển và hải đảo Việt Nam* tại các chùa và khu dân cư. Chủ động phối hợp huy động nhân dân thường xuyên làm vệ sinh đường làng, ngõ xóm, thu gom rác thải xung quanh khuôn viên chùa và ở khu dân cư, phát động phong trào toàn dân bảo vệ môi trường ở khu dân cư, ở các chùa; vận động tín đồ Phật giáo ký cam kết thực hiện bảo vệ môi trường xanh, sạch, đẹp ở khu dân cư.

Ban Trị sự Phật giáo tỉnh ra Thông bạch tuyên truyền về bảo vệ môi trường, ứng phó với biến đổi khí hậu cho Phật tử toàn tỉnh. Tại các lễ lớn của Phật giáo, như: Lễ Phật đản, Lễ Vu lan và các hoạt động Phật sự khác, Ban Trị sự Phật giáo tỉnh đã phát động Phật tử toàn tỉnh tích cực tham gia bảo vệ môi trường, ứng phó với biến đổi khí hậu; chỉ đạo Ban Trị sự Phật giáo các huyện, các chùa trên địa bàn đưa chương trình bảo vệ môi trường và chống biến đổi khí hậu lồng ghép vào các buổi sinh hoạt tôn giáo để tuyên truyền, xây dựng cảnh quan các chùa, các khu dân cư xanh, sạch, đẹp¹⁰.

Ngoài ra còn rất nhiều mô hình điển hình đáng được học hỏi và nhân rộng như: Mô hình *Tổ đoàn kết tôn giáo với công tác bảo vệ môi trường* tại Chùa Long Quang, thị trấn Núi Thành, tỉnh Quảng Nam.

Mô hình *Chủ động trong việc thu gom và xử lý rác thải đúng nơi quy định đảm bảo vệ sinh môi trường; trồng nhiều cây xanh, hoa kiểng tạo cảnh quan môi trường xanh, sạch, đẹp; hạn chế khói nhang khi Phật tử lễ Phật; vệ sinh cảnh quan môi trường nơi tự viện, nơi ăn ở sinh hoạt để tạo môi trường sống xanh, sạch, đẹp* tại Thiền viện Trúc Lâm Phương Nam, Thành phố Cần Thơ.

Mô hình *Chùa Xanh* bảo vệ môi trường, ứng phó với biến đổi khí hậu tại chùa Xuân Trạch, Đông Anh; mô hình *Xây dựng nếp sống văn hóa văn minh, hạn chế đốt vàng mã* trong các cơ sở thờ tự trên địa bàn quận Hai Bà Trưng và huyện Sóc Sơn; mô hình *Tác hại của việc đốt rơm rạ và các giải pháp hạn chế đốt rơm rạ bằng chế phẩm sinh học xử lý rơm rạ làm phân hữu cơ cung cấp chất dinh dưỡng cho đất đai* tại các cơ sở thờ tự trên địa bàn huyện Đông Anh, huyện Đan Phượng, Thành phố Hà Nội.

Mô hình *Câu lạc bộ Phật tử thu gom rác thải, xây dựng hố rác gia đình, làm hàng rào, cột cờ, trồng hoa kiểng; trồng cây xanh, thắp sáng đường quê, sử dụng nước hợp vệ sinh, xóa ao tù lầy đọng, thu gom, xử lý rác thải* tại Đồng Tháp.

Kết luận

Có thể thấy trong bối cảnh chúng ta đang ngày càng phải đối diện với hàng loạt các vấn đề về môi trường và thiên tai không dự đoán được, Phật giáo với quan điểm giữa môi trường và sự sống của con người luôn có mối quan hệ khăng khít bền chặt, không thể tách rời, theo đó mọi sự vật đều giới hạn, tương đối, và phụ thuộc lẫn nhau. Con người cần phải tôn trọng và bảo vệ thiên nhiên, cũng chính là bảo vệ cuộc sống của chính mình. Trong những năm qua, Giáo hội Phật giáo Việt Nam đã có những hành động thiết thực trong việc bảo vệ môi trường và ứng phó với biến đổi khí hậu từ việc lồng ghép, tuyên truyền kiến thức về môi trường trong quá trình hoằng pháp nhằm thay đổi nhận thức của tín đồ, đến việc trực tiếp tham gia vào các hoạt động bảo vệ môi trường và ứng phó với biến đổi khí hậu. Những hoạt động đó đã góp phần không nhỏ trong việc bảo vệ môi trường và ứng phó với biến đổi khí hậu ở Việt Nam hiện nay. /.

CHÚ THÍCH:

- 1 <http://hdl.vn/vi/nghien-cuu---trao-doi/o-nhiem-moi-truong---thuc-trang-va-giai-phap.html>
- 2 <https://laodong.vn/doi-song-xa-hoi/bien-doi-khi-hau-da-tac-dong-den-viet-nam-nhu-the-nao-515777.ldo>
- 3 Thích Nhất Hạnh, “The Sun my heart”, in Stephanie Kaza&Kenneth Kraft (ed.) *Dharma Rain: Sources of Buddhist Environmentalism*, Boston: Shambala Press, 2000, p. 88. Dẫn theo: Anand Singh, “Phản hồi của Phật giáo với vấn đề hâm nóng toàn cầu và bảo vệ môi trường: tư tưởng, phương pháp và phổ biến”, trong *Phật giáo góp phần bảo vệ môi trường*, Nxb. Tôn giáo, Hà Nội, 2014, tr. 14.
- 4 <https://thuvienhoasen.org/a10456/kinh-tu-bi-metta-sutta>
- 5 Thích Thiên Thông (2010), *Đạo Phật với việc bảo vệ môi trường*, Kỷ yếu Hội thảo Hoằng Pháp toàn quốc tại Kiên Giang.
- 6 Trích Thông điệp của Giáo hội Phật giáo Việt Nam về bảo vệ môi trường và ứng phó với biến đổi khí hậu tại Hội nghị toàn quốc “Phát huy vai trò các tôn giáo tham gia bảo vệ môi trường và ứng phó với biến đổi khí hậu”.
- 7 <https://phatgiao.org.vn/toan-vantuyen-boha-nam2019-tai-le-be-mac-dai-le-vesak-2019-d35029.html>

- 8 Xem: “Báo cáo kết quả xử lý số liệu điều tra” của đề tài *Vấn đề tôn giáo trong phát triển bền vững Tây Nguyên*, Tài liệu Viện Nghiên cứu Tôn giáo, 2014.
- 9 Hương Lan (2019), “Chùa Pháp Vân: Mô hình điểm của Phật giáo trong công tác bảo vệ môi trường và ứng phó với biến đổi khí hậu”, *Môi trường*, số 9.
- 10 Tham luận “Về phát huy vai trò Phật giáo tham gia bảo vệ môi trường và ứng phó với biến đổi khí hậu của Ban Trị sự GHPG tỉnh Quảng Bình” tại *Hội nghị toàn quốc biểu dương, phát huy vai trò các tôn giáo tham gia bảo vệ môi trường và ứng phó với biến đổi khí hậu* tổ chức tại Huế ngày 14-15/10/2019.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

1. Thích Nhất Hạnh, “The Sun my heart”, in Stephanie Kaza&Kenneth Kraft (ed.) *Dharma Rain: Sources of Buddhist Environmentalism*, Boston: Shambala Press, 2000, p. 88. Dẫn theo: Anand Singh. *Phản hồi của Phật giáo với vấn đề hâm nóng toàn cầu và bảo vệ môi trường: tư tưởng, phương pháp và phổ biến*, in trong cuốn “*Phật giáo góp phần bảo vệ môi trường*”, Nxb. Tôn giáo, Hà Nội, 2014.
2. Thích Thiên Thông, *Đạo Phật với việc bảo vệ môi trường*, Hội thảo Hoàng Pháp toàn quốc tại Kiên Giang, năm 2010.
3. Thông điệp của Giáo hội Phật giáo Việt Nam về bảo vệ môi trường và ứng phó với biến đổi khí hậu tại Hội nghị toàn quốc *Phát huy vai trò các tôn giáo tham gia bảo vệ môi trường và ứng phó với biến đổi khí hậu*.
4. Hương Lan (2019), “Chùa Pháp Vân: Mô hình điểm của Phật giáo trong công tác bảo vệ môi trường và ứng phó với biến đổi khí hậu”, *Môi trường*, số 9.
5. Tham luận “Về phát huy vai trò Phật giáo tham gia bảo vệ môi trường và ứng phó với biến đổi khí hậu của Ban Trị sự GHPG tỉnh Quảng Bình” tại *Hội nghị toàn quốc biểu dương, phát huy vai trò các tôn giáo tham gia bảo vệ môi trường và ứng phó với biến đổi khí hậu* tổ chức tại Huế ngày 14-15/10/2019.
6. Viện Nghiên cứu Tôn giáo (2014), “Báo cáo kết quả xử lý số liệu điều tra” của đề tài *Vấn đề tôn giáo trong phát triển bền vững Tây Nguyên*.

Tài liệu trên Internet

1. <http://hdl.vn/vi/nghien-cuu---trao-doi/o-nhiem-moi-truong---thuc-trang-va-giai-phap.html>
2. <https://laodong.vn/doi-song-xa-hoi/bien-doi-khi-hau-da-tac-dong-den-viet-nam-nhu-the-nao-515777.lđo>
3. <https://thuvienhoasen.org/a10456/kinh-tu-bi-metta-sutta>
4. <https://phatgiai.org.vn/toan-vantuyen-boha-nam2019-tai-le-be-mac-dai-le-vesak-2019-d35029.html>

Abstract**BUDDHISM TOWARD ENVIRONMENTAL PROTECTION
AND RESPONSE TO CLIMATE CHANGE IN VIETNAM
TODAY****Vu Thi Thu Ha***Institute for Religious Studies, VASS*

In recent years, along with the socio-economic development, standard of living improvement, an increase of consumption, it has led to a rise of environmental pollution in Vietnam. Currently, pollution has become serious, is directly threatening human life in particular and the sustainable development of society in general. Being a religious diversity country with the number of religious believers accounting for about 27% of the population, religious followers in Vietnam in general, Buddhists in particular are playing an important role in protecting the environment and responding to climate change. This paper mentions the research on Buddhism in Vietnam through environmental perspectives, propaganda led to changes perceptions and behaviors of environmental protection and response to climate change of Buddhists.

Keywords: Religion; Buddhism; environmental protection, response to climate change.